



S.S. ACADEMY

Near Old Buspark, Adwait Marga, Kathmandu (पुरानो बसपार्क बन्दै गरेको भ्यू टावर हुँदै शहिद शुक्र स्कूलको अगाडि)

Contact No.: 9851123157, 9841353362, [ss.academy](https://www.ss.academy)

इमेल: ssacademy49@gmail.com, वेबसाईट: www.ssstudycenter1.com

कोष प्रवाह विश्लेषण (Funds Flow Analysis)

कोषको श्रोत र प्रयोग विवरण वा कोष प्रवाह विवरण एक लेखा अवधिभित्र भएको लेखाको प्रवाहको विश्लेषण गर्ने एक प्रमुख वित्तीय औजार हो। कोष प्रवाह विवरण नगद वा अन्य वित्तीय श्रोतको प्राप्त र भुक्तानीलाई संयुक्त रूपमा देखाउने एउटा विवरण हो यसको माध्यमले निम्न प्रश्नहरूको उत्तर सजिलै प्राप्त गर्न सकिन्छ।

१. कोष कुन स्रोतबाट प्राप्त भयो ?
२. व्यवसायमा कोष कति प्राप्त भयो ?
३. कोष कुन उद्देश्यले कहाँ प्रयोग भयो ?

पहिलो अवधारणामा नगद रकम मात्रै कोष हो। अर्को अवधारणामा कोष भन्नाले वित्तीय स्रोत र साधन हो। यसमा नगदका साथै नगदमा परिणत गर्न सकिने विक्रि योग्य साधनलाई पनि कोषको स्रोत मानिन्छ। तेस्रो अवधारणाले कोष भन्नेले कार्यशील पूँजी हो भन्नेमा जोड दिएको पाइन्छ।

कार्यशील पूँजीको अर्थ चालु सम्पत्ति र चालु दायित्व विचको अन्तर हो। कोष अन्तर्गत नगद, कार्यशील पूँजी र वित्तीय साधन पर्दछन्।

कोष प्रवाह विवरणमा नगद तथा बाँकी कोरोबार पनि समावेश गरिन्छ। यो दुईवटा मितिको वासलातको आधारमा तयार गरिन्छ। खासगरी आर्थिक वर्षको सुरु र अन्त्यको वासलातको आधारमा कोष प्रवाह विवरण तयार गरिन्छ। त्यसकारण कोष प्रवाह विवरण एउटा लेखा अवधि र अर्को अवधिको वित्तीय अवस्थाको सक्षेप हो। यसलाई वित्तीय अवस्थाको परिवर्तनको विवरण पनि भनिन्छ।

यो विवरणले संस्थाले कहाँ कहाँ वाट कति कोष प्राप्त गरयो र त्यसको प्रयोग कहाँ कसरी भयो भन्ने कुरा देखाउँछ। कोषको श्रोत र प्रयोग (Source and Use) को भिन्नताले कोषको वृद्धि वा घटी देखाउँछ। यदि कोषको प्रयोग भन्दा श्रोत बढि भएमा वित्तीय श्रोत बढेको भन्ने बुझिन्छ भने श्रोत भन्दा प्रयोग बढि भएमा वित्तीय श्रोत घटेको बुझिन्छ। यसले सामान्यतया वित्तीय अवस्थाको परिवर्तनलाई देखाउँछ। तलको उदाहरणबाट कसरी वासलातको विवरण परिवर्तन हुँदा कोषको श्रोत र प्रयोग प्रभावित हुन्छन भन्ने विषय स्पष्ट हुन्छ।

Source of fund	Use of fund
Increase in liability or equity account	Decrease in liability or equity account
Decrease in an asset account	Increase in an asset account

कोष प्रवाह विवरणको महत्व तथा उद्देश्य

- व्यवसायको वित्तीय अवस्थाको विश्लेषण
- संस्थाको वित्तीय विनियोजनको मूल्याङ्कन,
- सूचनाको स्रोत
- भविष्यको पुर्वानुमानको साधन
- परिवर्तनको जानकारीबाट तुलनात्मक अध्ययन।

कोष प्रवाह विवरण तर्जुमा

कार्यशील पूँजीको आधारमा तर्जुमा गर्दा निम्न चरणहरू पुरा गर्नु आवश्यक हुन्छ।

चरण १ कार्यशील पूँजी परिवर्तन विवरण तयार गर्ने

(To prepare of statement of changes in working capital)

चरण २ आवश्यक खाता तयार गर्ने

(To prepare the necessary ledger account)

चरण ३ सञ्चालनबाट प्राप्त कोष अथवा सञ्चालन घाटा पत्ता लगाउने।

(To find out funds from operation or loss on operation)

चरण ४ कोष प्रवाह विवरण तयार गर्ने (To prepare funds flow statement)

चरण १: कार्यशील पूँजी परिवर्तन विवरण तर्जुमा गर्ने

कार्यशील पूँजी परिवर्तन विवरण तयारीको मुख्य प्रयोजन दुई अवधिबीचको कार्यशील पूँजीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धमा थाहा पाउनु हो। यो विवरणको तयारी नै कोष प्रवाह विवरणको प्रथम चरण पुरा गर्नु हो। कार्यशील पूँजी भन्नाले चालू सम्पत्ति चालू दायित्वको अन्तर भन्ने बुझिन्छ। तसर्थ यस विवरण अन्तर्गत चालू सम्पत्ति र चालू दायित्व मात्र समावेश गरिन्छ।

चालू सम्पत्तिले वर्ष दिनभित्र सजिलै नगदमा परिवर्तन गर्न सकिने सम्पत्तिलाई बुझाउँछ। यसलाई Current Assets का साथै Floating Assets र Circulating Assets पनि भन्ने चलन छ। त्यस्तै वर्ष दिनभित्रै चुक्ता गर्नुपर्ने दायित्वलाई अल्पकालीन दायित्व अथवा चालू दायित्व भनिन्छ। चालू सम्पत्ति र दायित्वको उदाहरणका रूपमा निम्न शीर्षकहरूलाई प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

Current Assets	Current Liabilities
----------------	---------------------

Cash in hand	Bills payable
Cash at bank	Sundry creditors
Bills receivable	Accrued expenses
Sundry debtors or account receivable	Dividend payable
short term loan and advances	Bank overdraft
Temporary investment	Short term loan, cash credit.
Inventories	Provision against current assets
Prepaid expenses	Provision for taxation, etc
Accrued income, etc	

कार्यशील पूँजी विवरण तयार गर्दा निम्न नियमहरूमा ध्यान दिनुपर्छ :

स्थिति

१. चालू सम्पत्ति बढेमा
२. चालू सम्पत्ति घटेमा
३. चालू दायित्व बढेमा
४. चालू दायित्व घटेमा

परिणाम

- कार्यशील पूँजी बढ्छ
- कार्यशील पूँजी घट्छ
- कार्यशील पूँजी घट्छ
- कार्यशील पूँजी बढ्छ

चरण २ : आवश्यक खाता तयार गर्ने

दोस्रो चरणको कार्यले तेस्रो र चौथो चरणलाई सहयोग पुग्छ । यो चरण चालूवाहेकका अन्य सम्पत्ति र दायित्वसँग सम्बन्धीत छ । चालूवाहेकका अन्य सम्पत्ति अन्तर्गत निम्न सम्पत्तिहरू पर्दछन् :

१. स्थिर सम्पत्ति

२. अवास्तविक तथा काल्पनिक सम्पत्ति

त्यसैगरी चालू वाहेकका अन्य दायित्व अन्तर्गत निम्न दायित्व पर्दछन् :

१. स्वामित्व

२. दीर्घकालीन दायित्व

Conditions	Results
Fixed Assets Increased	Uses in Funds Flow Statement
Fixed Assets Decreased	Sources in Funds Flow Statement
Intangible Assets Increased	Uses in Funds Flow Statement
Intangible Assets Decreased	Debited to Adjusted Profit and Loss Account
Fictitious Assets Decreased	Debited to Adjusted Profit and Loss Account
Share Capital Increased	Sources in Funds Flow Statement
Share Capital Decreased	Uses in Funds Flow Statement
Share Premium and Debenture Premium increased	Sources in Funds Flow Statement
Share Premium and Debenture Premium Decreased	Debited to Adjusted Profit and Loss Account

चरण ३: सञ्चालनबाट प्राप्त कोष अथवा सञ्चालन घाटा पत्ता लगाउने

सञ्चालित नाफाको अर्थ नियमित व्यवसाय सञ्चालनबाट प्राप्त हुने नाफा हो । सञ्चालित नाफा र खुद नाफा बीच केही भिन्नता हुन्छ । खुद मुनाफा वा नोक्सान निर्धारणका लागि सम्पूर्ण लाभ तथा खर्च समावेश गरी मुल्याङ्कन गर्नु आवश्यक हुन्छ । तर कोष प्रवाह विवरणका लागि भने छुट्टै नियमित वा सञ्चालित नाफा निर्धारण गरिनुपर्छ । यसका लागि समायोजित नाफा-नोक्सान खाता वा विवरण तर्जुमा गर्नु अत्यावश्यक हुन्छ ।

खुद मुनाफाको निर्धारण नियमित कारोवारसँग असम्बन्धित आयहरूका आधारमा गरिएको हुँदा यसलाई स्रोत मान्न सकिदैन । तर समायोजित नाफा भने नगदसँग असम्बन्धित आय एवम् व्ययलाई खुद मुनाफासँग समायोजित गरी निर्धारण गरिन्छ । तसर्थ समायोजित नाफालाई स्रोतको रूपमा लिन सकिन्छ ।

Calculation of Fund From Operation

Net Profit for the Current Year

Rs.

Rs.

XXX

Add:	Non-operating Expenses:	
	Depreciation	XXX
	Loss on Sale Of Fixed Assets	XXX
	Goodwill Written Off	XXX
	Patents Written Off	XXX
	Trademarks Written Off	XXX
	Preliminary Expenses Written Off	XXX
	Discount on Issue of Shares	XXX
	Discount on Issue of Debentures	XXX
	Reserve Maintained	XXX
	Dividend Paid	XXX
	Provision for Taxation	XXX
	Proposed Dividend	XXX
		XXX
		XXX
Less:	Non-operating Income:	
	Profit on Sale of Fixed Assets	XXX
	Refund of Taxes	XXX
	Dividend Received	XXX
	Interest Received on Investment	XXX
	Compensation Received	XXX
	Appreciation on Fixed Assets	XXX
		XXX
		XXX

Funds from Operation

चरण ४: कोष प्रवाह विवरण तर्जुमा

कोष प्रवाह विवरण तयार गर्नुको उद्देश्य कुनै आर्थिक वर्षमा कुनै व्यावसायिक सस्थाले प्राप्त गरेको र प्रयोग गरेको कोषका बारेमा जानकारी प्राप्त गर्न सक्नु हो । यसलाई दुई पक्षमा विभाजित गरी कोष प्राप्तिका लागि वायाँतर्फ र स्रोत एवम् प्रयोगका लागि दायाँतर्फ शीर्षकमा उल्लेख गरिन्छ । यस विवरणमा चरण १,२,३ सवैको प्रभाव पर्छ । अतः यसलाई अन्तिम चरणका रूपमा लिइनुपर्छ । यस विवरणको नमुना तल दिइएको छ :

Funds Flow Statement

Sources	Rs.	Uses	Rs.
Decrease In Working Capital	XXX	Increase In Working Capital	XXX
Funds from Operation	XXX	Loss from Operation	XXX
Issue of Shares	XXX	Redemption of Shares	XXX
Issue of Debentures	XXX	Redemption of Debentures	XXX
Increase in Long Term Liabilities	XXX	Repayment of Long Term Liabilities	XXX
Sale of Fixed Assets	XXX	Fixed Assets Purchased	XXX
Sale of Long-Term Investment	XXX	Long Term Investment Purchased	XXX
Non-trading Receipts like Dividend, Tax Refund, Rent, etc.	XXX	Non-trading Payment like Dividend	XXX
Total	XXX	Total	XXX

नगद प्रवाह विवरण (cash flow statement)

कुनै आर्थिक वर्ष भित्र व्यवसाय वा संस्थामा प्राप्ति र निकास भएका नगदको सम्बन्धमा पूर्ण जानकारी विवरण नै नगद प्रवाह विवरण हो । नगद प्रवाह विवरणले सञ्चालन गतिविधि(operating activities),

लगानी गतिविधि(Investing activities) र

वित्तीय गतिविधि (Financing activities) को प्रवाह देखाउँछ ।

नगद प्रवाह विवरणमा नगद प्राप्त र भुक्तानी मात्र देखाइन्छ भने आय विवरणमा भने नगद बाहेकका गैर नगद आम्दानी तथा खर्च समावेश हुन्छ जसले गर्दा आय विवरणले नगदको अवस्था देखाउन सक्दैन । खुद नगद प्रवाह निकाल्दा गैहनगद खर्चहरूलाई नाफामा जोडनु पर्दछ भने गैह्र नगद आम्दानीलाई घटाउनुपर्दछ ।

आवश्यकता तथा महत्व

१. व्यवसाय संचालनबाट हुने नगदको अवस्था थाहा पाउन
२. नगद प्रभावमा गैह्र नगद आम्दानी तथा खर्चको प्रभाव बुझ्न,
३. संस्थालाई आवश्यक पर्ने वित्तीय अवस्थाको जानकारी पाउन
४. नगदका लागि भावि योजना तर्जुमा गर्न विश्लेषणात्मक तथ्यहरू उपलब्ध गराउन
५. संस्थाका साहुहरूले संस्थाको तिर्न सक्ने क्षमताको मूल्याङ्कन गर्न
६. बैंक तथा वित्तीय संस्थाले ऋण प्रदान गर्न
७. कानुनी दायित्व पुरा गर्न ।

१. सञ्चालन गतिविधि (Operating Activities)

सञ्चालन गतिविधि बाट प्राप्त हुने नगद प्रवाह अर्न्तगत दैनिक तथा सामान्य सञ्चालनबाट उत्पन्न हुने नगद Inflow र Cash outflow प्रस्तुत गरिन्छ ।

Cash Inflow : विक्रिबाट प्राप्त हुने वास्तविक नाफा, लगानीबाट प्राप्त गरिएको व्याज तथा लाभांश, शुल्क, कमिसन, रोयल्टी, तथा अन्य सञ्चालन नगद प्राप्तहरू

Cash outflow : खरिदको लागि नगद भुक्तानी, तलब, ज्याला, भुक्तानी, व्याज भुक्तानी, आयकर भुक्तानी

२. लगानी गतिविधिहरू (Investing Activities) वासलातको सम्पत्ति पक्षलाई व्याख्या गर्ने यस लगानी गतिविधिमा संस्थाको लगानीमा हुने नगद आगमन र बहिरगमनलाई प्रस्तुत गर्दछ ।

Cash Inflow : दृश्य स्थिर सम्पत्तिहरू विक्रि, जग्गा विक्रि, औजार विक्रि, अदृश्य स्थिर सम्पत्ति जस्तै: ख्याती विक्रि, ट्रेडमार्क विक्रि, नगद सरह नभएका बजारीकरण प्रतिविधिहरू विक्रिबाट प्राप्त नगद, वित्तीय लगानी विक्रिबाट प्राप्त नगद,

Cash outflow : दृश्य तथा अदृश्य सम्पत्ति खरिद गर्दाको भुक्तानी, ऋणपत्र, अंशपत्र खरिदमा भुक्तानी, ऋण प्रदान नगद रकम

३. वित्तीय गतिविधिहरू (Financing Activities) : यसले वासलातको दायित्व तथा पूँजि पक्षलाई व्याख्या गर्दछ । संस्थालाई वित्तीयकरण गर्दा हुने नगद आगमन र बहिरगमनलाई नै वित्तीय गतिविधिबाट नगद प्रवाह भनिन्छ ।

Cash Inflow : दिर्घकालिन ऋण जारी, साधारण अंशपत्र जारी, अल्पकालिन ऋण सापटिमा वृद्धि, मध्यमकालिन तथा दिर्घकालिन ऋण सापटिमा वृद्धि आदि

3. Cash outflow : शेयरहोल्डरहरूलाई लाभांश भुक्तानी, साधारण अंश पत्र पुनः खरिद, ऋणको साँवा भुक्तानी, ऋणपत्र, पूर्वाधिकार र ऋण सापटी वा कमि वा त्यसको भुक्तानी ।

Cash flow statement (Direct method)

A. Cash flows from operating activities XXX

B. Cash flow from investing activities XXX

C. Cash flow from financing activities XXX

Total Cash Flows(Net increase or Decrease) XXX

Add: Cash at beginning of the year XXX

Cash at the end of the year XXX

CASH FLOW

Cash Inflows	Activities	Cash Outflows
		To Employee for Wage

From Sales of Goods and Services to Customers	Operating Activities	To Supply for Inventory
From Recipient of Interest Dividends on Loan or Investment		To Other for Expenses
		To Creditors for Interest
		To Government for Taxes
From Sale of Property, Plant and Equipment and Other Long Term Assets	Investing Activities	To Purchase Property and Other Long Term Assets
From Sale of Long or Short Term Marketable Securities		To Purchase Long or Short Term Marketable Securities
From Collection of Loans		To make loans
	Financing Activities	
From Sale of Preferred or Common Stock		To Reacquire Preference or Common Stock
		To Repay Debt
From Issue of Debt		To Pay Dividends

नगद प्रवाह विवरणको नमूना

.....लि
२०७७.साल श्रावण १ गतेदेखि २०७७... आषाढ मसान्तसम्मको
नगद प्रवाह विवरण

	विवरण	गत वर्षको रु.	यस वर्षको रु.
(क)	सञ्चालन गतिविधिको नगद प्रवाह		
	१.आयकर तथा असाधारण आमदानी खर्च अगाडीको खुद नाफा(खुद नोक्सानी)	००	
	समायोजन		
	जोड्ने		
	(१) ह्रास कटौती		
	(२) अपलेखन खर्च		
	(३) ब्याज खर्च		
	(४) व्यवस्थाहरु		
	(५) अचल सम्पत्ति बिक्रीको नोक्सानी		
	(६) अन्य गैर नगद खर्चहरु		
	घटाउने		
	(१) अचल सम्पत्ति बिक्रीको नाफा		
	२.कार्यसिल पूँजी परिवर्तन अधिको सञ्चालन नगद प्रवाह		
	(१) चालु सम्पत्तिमा भएका कमी (बृद्धि)		
	(२) चालु दायित्वमा भएका बृद्धि(कमी)		
	(३) संचालनबाट नगद प्रवाह		
	(४) ब्याज भुक्तानी		
	(५) आयकर भुक्तानी फिर्ता भुक्तानी		
	(६) असाधारण बुँदा अगाडीको नगद प्रवाह		
	(७) असाधारण बुँदाबाट प्राप्त आमदानी(खर्च)		
	संचालन गतिविधिबाट खुद नगद प्रवाह		

(ख)	लगानी गतिविधिको नगद प्रवाह		
	(१) व्याज लाभांश प्राप्त		
	(२) स्थिर सम्पत्ति, लगानीको बिक्री(खरिद)		
	(३) कर्जा सापटी र धरौटीमा भएको कमी(वृद्धि)		
	(४) पूर्वसंचालन खर्चमा भएको कमी(वृद्धि)		
	(५) धितोपत्रको बिक्री(लगानी)		
	(६) अन्य		
	लगानी गतिविधिबाट खुद प्रवाह		
(ग)	वित्तीय गतिविधिको नगद प्रवाह		
	(१) शेयर पूँजीको निष्काशन (बोनस शेयर बाहेक)		
	(२) दीर्घकालीन ऋण चुक्ता		
	(३) लाभांश वितरण		
	(४) अन्य		
	वित्तीय गतिविधिबाट खुद नगद प्रवाह		
	नगदमा भएको कुल वृद्धि(कमी) कखग को जोड		
	वर्षारम्भमा नगद तथा बैक मौज्दात		
	वर्षान्तमा नगद तथा बैक मौज्दात		

नगद प्रवाह विवरण र कोष प्रवाह विवरणमा भिन्नता

कोष प्रवाह विवरण	नगद प्रवाह विवरण
कोषको विस्तृत विवरणका आधारमा यो विवरण तयार गरिन्छ। यसमा कोष भन्नाले चालु पूँजि भन्ने बुझिन्छ।	यसमा कोष भन्नाले नगद बुझिन्छ। अर्थात यो कोषको संकुचित अर्थका आधारमा तयार गरिन्छ।
Accural आधारमा यो विवरण तयार गरिन्छ।	नगद आधारमा तयार गरिन्छ।
चालु सम्पत्ति र दायित्वका बारे जानकारी प्राप्त गर्न यो विवरण तर्जुमा गर्नु अगावै चालु, पुँजि परिवर्तन विवरण तयार गर्नुपर्छ।	यसमा चालु पूँजि विवरण तयार गर्न आवश्यक छैन।
यसको सहयोगले कोषको श्रोत र प्रयोगबारे जानकारी प्राप्त गर्न सकिन्छ। प्राप्त र प्रयोगको अन्तरर नै चालु पूँजिमा हुने वृद्धि वा ह्रास हो।	सुरु नगद मौज्दातबाट सुरु गरि सबै नगद प्राप्त जोडिन्छ। कूल योगबाट सबै नगद प्रयोग घटाईन्छ। यसपछि बाँकी रकमलाई नगदको अन्तिम मौज्दात भनिन्छ।
यो दीर्घकालिन वित्तीय योजनाका दृष्टिले अत्यान्तै उपयोगि हुन्छ।	यो विवरण व्यवसायको अल्पकालिन योजना तथा नगद योजनाका लागि अति उपयोगि हुने।
यसको प्रमुख उद्देश्य चालु पूँजिको परिवर्तनको बारेमा जानकारी प्राप्त गर्नुहो।	यस विवरणको मुख्य उद्देश्य नगदको स्थितिमा भएको परिवर्तनको कारण जानकारी गर्नु हो।

वित्तीय विश्लेषण सम्बन्धी अवधारणा :

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित अंकहरू र तिनका बीचको सम्बन्ध बारेमा अवगत गर्नको लागि गरिने विश्लेषणलाई वित्तीय विश्लेषण भनिन्छ। यसले वित्तीय विवरण र पूरक भाग बीचको मूल्याङ्कन गर्ने गर्दछ। वित्तीय विवरणमा प्रयोगकर्ताहरू जसलाई सरोकारवालाको आधारमा प्राप्त सूचनाहरूको प्रयोग गर्दछन्। व्यवसायका लगानीकर्ताहरू, साहूहरू, ऋणदाता, असायी, सम्भाव्य लगानीकर्ताहरू, सरकार, कर प्रशासन आदि वित्तीय विवरणका सरोकारवाला हुन् सक्दछन् र ती सरोकारवालाहरूलाई आ-आफ्नो प्रयोजनको लागि आवश्यक सूचना उपलब्ध गराई निर्णयकार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु वित्तीय विश्लेषणको प्रमुख उद्देश्य हो। त्यस्तै महत्वपूर्ण सम्बन्धलाई प्रकाश पार्ने गरी सूचना मिलाउनु र अनुमान एवं निश्कर्ष व्याख्या र विश्लेषण गर्नु समेत वित्तीय विश्लेषणको लागि विभिन्न औजारहरूको प्रयोग गरिन्छ, जसमध्ये प्रमुख औजारहरूको देहाय बमोजिम विश्लेषण गरिन्छ :

१) अनुपात विश्लेषण :

दुई वा दुई भन्दा बढी अंकहरूबीच सम्बन्ध स्थापनाको परिमाणलाई अनुपात भनिन्छ। वित्तीय अनुपातले एक आपसमा सम्बन्धित दुई लेखांकन अङ्कबीच न्यूनतम रूपमा व्याख्या गरिएको गणितीय भाषालाई व्यक्त गर्दछ। अर्थात व्यवसायिक विवरणहरू न्यूनतम गणितीय भाषामा व्याख्या तथा विश्लेषण गरी उचित निश्कर्ष निकाल्ने उद्देश्य अनुपात विश्लेषणको रहेको हुन्छ। यसले वित्तीय विवरणहरूमा रहेका दुई वा दुईभन्दा बढी विषयबीच पाइने संख्यात्मक सम्बन्धलाई प्रकाश पार्दछ। यी सम्बन्धलाई एकाई वा प्रतिशतमा व्यक्त गर्न सकिन्छ।

अनुपात विश्लेषणको उपयोग :

- विगतका लेखा विवरणहरूको अनुपातद्वारा लागत, विक्री, नाफा र अन्य सम्बन्धित पक्षको प्रवृत्तिको जानकारी हुने,
- विगतका तथ्याङ्कको आधारमा भविष्यको पूर्वानुमान गर्न सघाउ पुऱ्याउने,
- विभिन्न अवधिमा व्यवसायिक विवरणमा भएको परिवर्तनलाई स्पष्ट पार्ने,

- भविष्यका योजनाहरु तर्जुमा गर्न सहयोग पुऱ्याउने,
- प्रमाणिकता निर्धारण गर्न सघाउ पुऱ्याउने,
- संस्थाका क्रियाकलापमा आवश्यक नियन्त्रण गर्न सकिने,
- विभिन्न समयको कार्य दक्षताको तुलना गर्न सकिने,
- लेखा सिद्धान्तमा एकरूपता कायम गर्न सघाउने ।

अनुपात विश्लेषणका सीमाहरु:

- ✓ तुलनात्मक आधारमा कमी,
- ✓ लेखासम्बन्धी गलत सूचनाको प्रयोगबाट निकालिने अनुपातको निष्कर्ष पनि गलत हुने सम्भावना,
- ✓ नक्कली सजावटको आधारमा निकालिने अनुपात पनि गलत हुन सक्ने,
- ✓ गुणात्मक पक्षमा ध्यान नदिने,
- ✓ विगतका आधारमा भविष्यको पूर्वानुमान गर्न कठिनाई,
- ✓ मूल्यस्तर परिवर्तनको वेवास्ता,

अनुपात विश्लेषणको महत्व

- संस्थाको सवल तथा दुर्बल पक्ष पत्ता लगाउन विवेकशिल निर्णय लिई सम्भावित वित्तीय दुर्घटनाबाट बच्न
- तरलताको अवस्था प्रस्तुत गर्न
- सरोकालवालाई वास्तविक सूचना प्रवाह गर्न
- सम्पति तथा साधन स्रोतको सदुपयोगिताको लागि योजना बनाउन
- आर्थिक कारोवारलाई विश्वासिलो, भरपर्दो र तुलना योग्य बनाउन डाटालाई सूचनामा रूपान्तरण गर्न
- जोखिम विश्लेषण गरी पूर्व सर्तकता कायम गर्न
- कार्य दक्षता, प्रभावकारीता बृद्धिको लागि सक्रियता अपनाउन
- कम्पनिको सदुपयोगिता विश्लेषण गर्न

अनुपातका प्रकारहरु

व्यवसायको वित्तीय विश्लेषण गर्न प्रयोग गरिने अनुपातलाई देहाय बमोजिम चार वर्गमा विभाजन गरिन्छ :

१) तरलता सम्बन्धी अनुपात(Liquidity ratio) :

- चालु सम्पति र चालु दायित्वको विचमा गरिने तुलनात्मक अध्ययन नै तरलता अनुपात हो ।
- सम्पति मूल्यमा गिरावट नल्याईकन संस्थाको छोटो अवधिको दायित्व वहन गर्न सक्ने क्षमता अर्थात ability to pay थाहा पाउन तरलता अनुपात निकालिन्छ ।
- तरलता अनुपात धेरै हुनुले छोटो अवधिको दायित्व तिर्न सक्ने क्षमता राम्रो भन्ने अर्थ लाग्दछ ।

current assets भित्र एक वर्षभित्रमा नगदमा परिणत गर्न सक्षम वित्तीय कारोवारका शिर्षक पर्दछन् जस्तै: cash, bank, marketable securities, debtors, receivable, prepaid, Closing stock or inventory etc.

एक वर्षभित्र तिरिसक्नुपर्ने अर्थात एक वर्षको अवधि भएका दायित्वहरु Current liability भित्र राखिन्छ । जस्तै: Bank overdraft, creditor, account payable, notes payable, bill payable, outstanding expenses, short term debt, current, portion of long term debt, advance income, unclaimed dividend आदि ।

(क) चालु अनुपात : $\frac{\text{चालु सम्पति}}{\text{चालु दायित्व}}$

सामान्यतया यसलाई २:१ को अनुपातलाई राम्रो मानिन्छ ।

(ख) तरल अनुपात : $\frac{\text{तरल सम्पति}}{\text{चालु दायित्व}}$

जहाँ तरल सम्पति = चालु सम्पति - मौज्दात र अग्रिम भुक्तानी

यो अनुपात साधारणतया १:१ हुनु पर्ने मान्यता राखिन्छ ।

२) पूँजी बनावट सम्बन्धी अनुपात (Capital Structure Ratio)

व्यवसायले संस्थाको दीर्घकालीन पूँजीको श्रोतको रूपमा Equity Capital र Loan Capital को प्रयोग गरेको हुन्छ । तर यी दुई श्रोतको बीचमा उचित तालमेल मिलाउन सकिएन भने संस्थाको उद्देश्यमा अवरोध आउन सक्दछ । संस्थाको दीर्घकालीन वित्तीय अवस्था मूल्याङ्कन गर्न पूँजी बनावट सम्बन्धी अनुपातको गणना गरिन्छ । यस अनुपातले साधारणतया संस्थाको आन्तरिक पूँजी संरचनाले बाह्य दीर्घकालीन ऋण तिर्न सक्ने क्षमताको विश्लेषण गर्दछ । यस अनुपात विश्लेषणबाट साधारणतया देहायका पक्षमा विश्लेषण गरिन्छ ।

$$(क) \text{ ऋण अनुपात} = \frac{\text{कुल दायित्व (बाह्य)}}{\text{कुल सम्पत्ति}}$$

$$(ख) \text{ ऋण र समता अनुपात} = \frac{\text{दीर्घकालीन ऋण}}{\text{आन्तरिक समता}}$$

$$(ग) \text{ ऋण र कुल पूँजीको अनुपात} = \frac{\text{दीर्घकालीन ऋण}}{\text{कुल पूँजी}}$$

$$(घ) \text{ व्याजको अनुपात} = \frac{\text{नाफा र व्याज अधिको खुद नाफा}}{\text{व्याज}}$$

$$(ङ) \text{ खर्चको अनुपात} = \frac{\text{नाफा र व्याज अधिको खुद नाफा}}{\text{स्थिर खर्च}}$$

३) कार्यक्षमता अनुपात Activity ratios (Efficiency ratio) क्रियाकलाप सम्बन्धी अनुपातबाट उपलब्ध साधन र श्रोतको व्यवस्थित रूपमा परिचालन सम्बन्धी मूल्याङ्कन गरिन्छ । यो अनुपातले व्यवसायिक संख्याको क्रियाकलापको परीक्षण गरी अप्रत्यक्ष रूपबाट व्यवस्थापकीय कार्यक्षमताबारे प्रकाश पार्दछ । यसमा अन्य क्रियाकलापहरूलाई विक्रीसँग तुलना गरी अनुपात निकालिने हुनाले यसलाई क्रियाकलाप सम्बन्धी अनुपात भनिएको हो अर्थात् यसलाई कारोबार सम्बन्धी अनुपात समेत भनिन्छ । यस अन्तरगतका प्रमुख अनुपातहरू यस प्रकार रहेका छन् :

$$(क) \text{ मौज्जात विक्री अनुपात} = \frac{\text{विक्री लागत}}{\text{औषत मौज्जात}} \text{ वा } \frac{\text{खुद विक्री}}{\text{अन्तिम मौज्जात}}$$

$$(ख) \text{ असामी - विक्री अनुपात} = \frac{\text{उधारो विक्री}}{\text{औषत असामी}} \text{ वा } \frac{\text{विक्री}}{\text{अन्तिम असामी}}$$

$$(ग) \text{ औषत संकलन विधि} = \frac{\text{असामी} \times ३६५ \text{ दिन}}{\text{उधारो विक्री}}$$

$$(घ) \text{ खुद स्थिर सम्पत्ति विक्री अनुपात} = \frac{\text{विक्री}}{\text{खुद स्थिर सम्पत्ति}}$$

$$(ङ) \text{ कुल सम्पत्ति विक्री अनुपात} = \frac{\text{विक्री}}{\text{कुल सम्पत्ति}}$$

$$(च) \text{ पूँजी विनियोग अनुपात} = \frac{\text{विक्री}}{\text{पूँजी विनियोग}}$$

(४) लाभ सम्बन्धी अनुपात (Profitability Ratio)

- संस्थाको engine of growth को रूपमा रहने विभिन्न नाफाका तत्वहरू र अन्य वित्तीय तत्वको बीचमा देखाइने सम्बन्ध नै profitability ratio हो ।
- यसलाई liquidity, assets management र debt management को संचालन नतिजाको सामुहिक प्रभाव विश्लेषण गर्ने अनुपात पनि भनिन्छ ।
- उच्च प्रतिशतको नाफाजन्य अनुपातले संस्थाको कुशलतालाई जनाउँदछ ।
- बैंक तथा वित्तीय संस्थाले नाफाजन्य अनुपात विश्लेषण गरी बैंकले लिने व्याज भन्दा बढी नाफाजन्य अनुपात भएको सन्दर्भमा कर्जा प्रवाह गर्ने गर्दछन् ।

$$(क) \text{ कुल नाफा अनुपात} = \frac{\text{कुल नाफा}}{\text{विक्री}}$$

$$(ख) \text{ खुद नाफा अनुपात} = \frac{\text{कर पछिको खुद नाफा}}{\text{विक्री}}$$

$$(ग) \text{ सम्पत्तिको प्रतिफल अनुपात} = \frac{\text{कर पछिको खुद नाफा}}{\text{कुल सम्पत्ति}}$$

$$(घ) \text{ पूँजी लगानीको अनुपात} = \frac{\text{कर पछिको खुद नाफा}}{\text{पूँजी लगानी}}$$

$$(ङ) \text{ शेयर धनीको लगानी वापतको प्रतिफल} = \frac{\text{कर पछिको खुदनाफा}}{\text{शेयर धनीको लगानी}}$$

प्रवृत्ति विश्लेषण (Trend Analysis)

व्यवसायको वित्तीय विश्लेषणको अर्को प्रमुख औजार प्रवृत्ति विश्लेषण समेत हो। कुनै एक निश्चित समय अवधिमा आयविवरण र वासलातमा भएका कम्पोनेन्टहरूले कस्तो दिशा लिएका छन् भनेर त्यसको प्रवृत्ति हेर्ने र त्यसको आधारमा भविष्यको लागि पूर्वानुमान गर्ने लगायतका वित्तीय विवरणमा रहेका प्रमुख शीर्षहरूको कुनै आधार वर्षको आधारमा अन्य पछिल्ला वर्षहरूमा ती शीर्षहरूमा आएको प्रतिशत परिवर्तन हेरी त्यसको आधारमा व्यवस्थापकीय निर्णय गर्न सकिन्छ।

तुलनात्मक विश्लेषण (Comparative Analysis)

यस विश्लेषणमा वित्तीय विवरणमा रहेका प्रमुख शीर्षहरूलाई कुनै दुई आर्थिक वर्षहरूको सम्बन्धमा तुलना गरेर हेरिन्छ। यस प्रयोजनको लागि ती शीर्षहरूलाई तुलना योग्य बनाउन ऋक्यल बन्धन मा परिवर्तन गर्ने गरिन्छ र त्यसको आधारमा आधारमा परिवर्तन तुलना गरेर विश्लेषण गर्ने गरिन्छ। आय विवरणका वा वासलातका कुनै Component लाई १००% मानेर अन्य ऋक्यलभलत हरुको यससँगको प्रतिशत तुलना गर्ने विधि Common Size Analysis हो। जस्तो कुल सम्पत्तिलाई १००% मान्दा यसको स्थिर सम्पत्ति, लगानी, चालु सम्पत्ति आदिको कति प्रतिशत रहेको छ भनेर कुनै दुई आ.व.को परिवर्तनलाई तुलना गरेर हेर्ने विधि तुलनात्मक विश्लेषण हो।

समान व्यवसाय तुलना (Horizontal Analysis)

यस विधि अन्तरगत कुनै उद्योग क्षेत्र भित्रका उद्योगहरूको कार्य सम्पादन स्तर समग्र उद्योगको तोकिएको मापदण्डसँग तुलना गरेर हेरिन्छ। समग्र उद्योग क्षेत्रको स्तर निर्धारण कुनै खास उद्योगहरूको कुनै खास समयको कार्यसम्पादन स्तरलाई आधार मानी त्यसको आधारमा अन्य उद्योग वा व्यवसायको कार्य सम्पादन स्तर तुलना गर्ने विधि नै समान व्यवसाय तुलना गर्ने विधि हो। समग्र उद्योग क्षेत्रको लागि आवश्यक नीति निर्धारण गर्न र कुनै व्यवसायको समग्र उद्योगको तुलनामा के कस्तो अवस्था रहेको छ हेर्ने समेत समान व्यवसाय तुलना महत्वपूर्ण औजार हुन सक्दछ।

१. नगद प्रवाह विवरणमा समावेश हुन्छ ?

- (A) वित्तीय गतिविधिहरू (B) लगानी गतिविधिहरू (C) सञ्चालन गतिविधिहरू (D) माथिका सबै

२. cost volume profit analysis को मान्यता तलको मध्ये कुन होइन

- (A) उत्पादन र विक्री बराबर हुनुपर्छ (B) लागतलाई स्थिर र परिवर्तनशीलमा मात्र बाँड्नु
(C) दीर्घ काललाई मात्र Consider गर्नु (D) संस्थाको उत्पादन क्षमता कमजोर रहनु

३. indirect cost कुन हो

- (A) उत्पादन संग सोझो सम्बन्ध नभएको (B) अवसर लागत खर्च
(C) पूँजी लागत (D) माथिको कुनै पनि होइन

४. मेशीन खरिदको आयात शुल्क के हो ?

- (A) पूँजीगत खर्च (B) आयगत खर्च (C) स्थगित राजस्व खर्च (D) स्थगित पूँजीगत खर्च

५. व्यवस्थापनलाई सहयोग पुग्ने गरी लेखात्मक सूचना प्राप्त गर्ने विश्लेषण गर्ने निर्णय गर्ने र व्याख्या गर्ने लेखालाई के भनिन्छ।

- (A) लागत लेखाङ्कन (B) व्यवस्थापन लेखाङ्कन (C) वित्तीय लेखाङ्कन (D) माथिका सबै

6. Funds flow statement is prepared on the basis of _____.

- a. Profit and loss account of the current year
- b. The balance sheet of the previous and current year
- c. Both a and b
- d. None of the above

7. **Funds flow statement is also known as _____.**

- a. Statement of sources and uses of funds
- b. Statement of sources and application of funds
- c. Statement of funds flow
- d. All of the above

8. **Funds flow statement is a tool for _____.**

- a. Performance analysis
- b. Cost control
- c. Financial analysis
- d. None of the above

9. In cash flows, when a company invests in fixed assets and short-term financial investments results in

- A) Increased Equity
- B) Increased Liabilities
- C.) Decreased Cash
- D) Increased Cash

10. Cash flow example from an investing activity is

- A) Issue of Debenture
- B) Repayment of Long-term Loan
- C) Purchase of Raw Materials for Cash
- D.) Sale of Investment by Non-Financial Enterprise

11. **Working Capital is the _____.**

- A) Capital borrowed from the Banks. B Difference between Current Assets and Current Liabilities.
- C) Difference between Current Assets and Fixed Assets. D) Cash and Bank Balance.

12. **Liquid Ratio is equal to liquid assets divided by _____.**

- A Current Liabilities. B) Total Liabilities.
- C) Contingent Liabilities. D) Non-Current Liabilities.

13– **Out of the following options, what can be called the sources of funds**

- A. Sales of assets, dividends and payment of tax
- B. Long term loans, funds from operations and the sale of an asset
- C. Repayment of long-term loans and sale of an asset
- D. Buying of fixed assets, sale of an asset and repayment of long-term goals